

SL. 1. Z. VRKLJAN, Z. I S. DUMENJIC: ŽELJEZNIČARSKA BOLNICA U ZAGREBU, NATJEČAJNI PROJEKT, 3. NAGRADA, 1938.

FIG. 1 Z. VRKLJAN, Z. AND S. DUMENJIC: RAILWAY HOSPITAL IN ZAGREB, COMPETITION ENTRY, 3RD PRIZE, 1938

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
HRVATSKI MUZEJ ARHITEKTURE
HR – 10000 ZAGREB, I. G. KOVAČICA 37

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 72.092:725.511 (497.5 ZAGREB) "1938"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM
2.01.04 – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 06. 07. 2005. / 07. 06. 2006.

CROATIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
CROATIAN MUSEUM OF ARCHITECTURE
HR – 10000 ZAGREB, I. G. KOVAČICA 37

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 72.092:725.511 (497.5 ZAGREB) "1938"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
2.01.04 – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 06. 07. 2005. / 07. 06. 2006.

NATJEČAJ ZA ŽELJEZNIČARSKU BOLNICU U ZAGREBU – JEDNA MEĐURATNA AFERA

COMPETITION FOR RAILWAY HOSPITAL IN ZAGREB – A SCANDAL BETWEEN THE WARS

ARHITEKTONSKI NATJEČAJ
INTERNACIONALNI STIL
ZAGREB
ŽELJEZNIČARSKA BOLNICA

ARCHITECTURAL COMPETITION
INTERNATIONAL STYLE
ZAGREB
RAILWAY HOSPITAL

Dok su s jedne strane javni arhitektonski natječaji tridesetih godina 20. stoljeća nedvojbeno pridonijeli promociji suvremenoga građenja, s druge strane – često su bili povod javnim aferama. Glavni uzrok nezadovoljstva bila su nedostatna pravila za održavanje natječaja koja prvonagrađenim autorima nisu jamčila pravo na realizaciju. Situacija se, međutim, nije znatno promijenila ni usvajanjem novoga pravilnika 1938. godine. Nova odredba, koja je priječila sudjelovanje arhitekata povezanih s članovima ocjenjivačkog suda, inicirala je posljednju veliku aferu međuratnog razdoblja vezanu uz natječaj za Željezničarsku bolnicu u Zagrebu.

Public architectural competitions of the 1930s undoubtedly made a strong contribution to modern architecture in spite of the fact that they often stirred up a lot of scandal. The main cause of dissatisfaction was the fact that the competition rules did not guarantee the winning architects the right to project realization. The new Rule Book adopted in 1938 did not, however, result in significant improvements. The last scandal over the competition for the Railway Hospital in Zagreb between the wars was caused by a newly-introduced rule which banned the participation of those architects who were in any way related to the competition jury members.

UVOD

INTRODUCTION

Tridesetih godina 20. stoljeća javni arhitektonski natječaji bili su jedan od glavnih modusa afirmacije nove, progresivne generacije zagrebačkih arhitekata – promotora suvremenoga građenja zasnovanog na premisama funkcionalnosti i ekonomičnosti. Nagrađeni natječajni radovi predstavljani su u dnevnom tisku i na obveznim izložbama, a koliko su bili važni za prihvaćanje i razvoj novoga građenja, najbolje svjedoči knjiga „Problemi savremene arhitekture” u kojoj je petnaest zagrebačkih arhitekata¹ objavilo čak trideset pet natječajnih radova² i samo pet realizacija.³ Natječaji su, međutim, imali i svoje nalijeve. Gotovo svake godine barem jedan od raspisanih natječaja bio je povod negodovanju arhitekata, sukobima s raspisivačem, tj. investitorom, ali i osobnim obračunima unutar zagrebačkoga strukovnog kruga. Najveći strukovni sukob inicirao je ishod natječaja za Željezničarsku bolnicu u Zagrebu, održanoga 1938. godine, kada je protiv odluke ocjenjivačkog suda udruženo istupio trideset jedan arhitekt, graditelj, slikar i kipar.

„AFERE, AFERE, AFERE...”⁴

„SCANDALS, SCANDALS, SCANDALS...”

Razlozi nezadovoljstva arhitekata varirali su od natječaja do natječaja – od prekratkih rokova za izradu projekata, nemjerodavnih članova ocjenjivačkih sudova, nedodjeljivanja prve nagrade, nepovjerenja izvedbe prvo-

nagrađenom projektantu do nepoštivanja autorskih prava. „Pravila za raspisivanje natječaja (utakmica) u oblasti arhitekture i inženjerstva”, usvojena 1920. godine,⁵ regulirala su proceduru, ali nisu mogla spriječiti nedobro namjerne malverzacije raspisivača.⁶

Osim toga, i sama pravila imala su određene nedostatke poput klauzule kojom je bio diskreditiran integritet arhitektonskog projekta kao autorskoga djela. Naime, raspisivač je isplatom autorskog honorara stjecao pravo da pri izradi konačnog projekta upotrijebi nagrađene i otkupljene radove djelomično ili u cijelosti. Raspisivači su, međutim, ignorirali obvezu isplate honorara samovoljnom odredbom koja je postala sastavnim dijelom raspisa gotovo svakog natječaja. Isplatom nagrada i otkupa osigurali su sebi neograničeno vlasništvo nad radovima u fizičkom i duhovnom smislu.

Prednosti ovih odredbi iskoristio je i raspisivač prvoga u nizu natječaja koji su zagrebačkoj javnosti predstavili načela suvremene arhitekture i konsolidirali redove nove generacije arhitekata, natječaja za parcelaciju i način izgradnje Zakladnog bloka⁷ te regulaciju zapadne strane Jelčićeva trga. Iako je ocjenjivački sud,⁸ dodijelivši tri od četiri *ex aequo* nagrade Dragi Ibleru, Milovanu Kovačeviću i Zdenku Stričiću,⁹ pružio priliku novom pojmanju urbanoga prostora i arhitekture, raspisivač je u konačnoj osnovi kompilirao pojedine njihove ideje u hibridnu arhitektonsko-ur-

¹ Radove su objavili: V. Antolić, J. Denzler, P. Deutsch, A. Freudenreich, S. Gomboš, M. Hecimović, L. Horvat, D. Ibler, M. Kaulzarić, M. Kovačević, J. Picman, S. Planić, Z. Stričić, I. Zemljak i E. Weissmann. (PLANIC, 1932: 5)

² Objavljeni su radovi za regulatornu osnovu Zagreba, Zakladnu i kliničku bolnicu, Židovsku bolnicu i Sokolski dom u Zagrebu, Higijenski zavod u Banjoj Luci, osnovne škole u Varaždinu i Splitu, Bansku palaču i izgradnju kupališta Bačvice te regulaciju Firula u Splitu, kazalište u Harkovu, upravnu zgradu u Novom Sadu, Terazijske terase te Glavnu poštu i postansku štedionicu u Beogradu itd. (PLANIC, 1932.)

³ Objavljene su najamne kuće Wellisch u Vlaškoj i Martičevoj D. Iblera, vile Vurdelja u Kozarcevoj te Guštin i Prestini na Jabukovcu S. Planica, kao i osnovne škole na Seljskoj cesti I. Zemljaka. (PLANIC, 1932: 113-128)

⁴ Podnaslov je preuzet iz članka objavljenog u novinama „Večer” povodom afere o natječaju za Željezničarsku bolnicu u Zagrebu. (***) 1938.f)

⁵ Pravila su usvojena na Glavnoj skupštini U.J.I.A. održanoj u svibnju 1920. (***) 1922: 6)

⁶ Pravila su propisala svrhu i vrstu natječaja, sadržaj raspisa, izbor i pravilnik ocjenjivačkog suda.

⁷ Natječaj za zemljište Zakladne bolnice između Gajeve, Ilice, Petriceve i produžene Bogovićeve te južno od nje raspisalo je Gradsko poglavarstvo u ime zaklade „Zakladna bolnica u Zagrebu” krajem 1929. god. Raspisom je bilo obuhvaćeno i zemljište na zapadnom uglu Trga bana Jelčića. (***) 1929.)

⁸ Članovi Žirija bili su: S. Srkulj, A. Pisarcić, A. Freudenreich, V. Heinzel, E. Sen, J. Denzler, P. Deutsch, M. Jurković i S. Hribar. (***) 1929.)

⁹ Četvrta nagrada pripala je D. Sunku, a otkupljeni su radovi J. Picmana i S. Planica. (G. V., 1930.)

banističku cjelinu ignorirajući i pitanje autor-
skih prava i cjelovitosti arhitektonskog dje-
la.¹⁰ Apsurd je bio to veći što je iza takvog
ishoda stajao građevni odsjek Gradskog po-
glavarstva.

Pravila za raspisivanje natječaja također su
preporučala raspisivaču – ali ga, na žalost, na
to nisu mogla i prisiliti – da realizaciju povjeri
prvonagrađenom arhitektu odnosno natjecate-
lju čiji je rad ocjenjivački sud smatrao naj-
prikladnijim za izvedbu. Žiriji su, s druge stra-
ne, u načelu izbjegavali dodjelu prve nagra-
de, s izgovorom kako ni jedan od predanih ra-
dova u cijelosti ne udovoljava zahtjevima ras-
pisa. Nedoumice su, osim uskratim prve na-
grade, rješavali i podjelom nekoliko jednako-
vrijednih nagrada.¹¹ U razdoblju od jednog de-
setljeća – od 1930. do 1939. godine – prva je

nagrada dodijeljena na samo pet opcij arhi-
tektorskih natječaja: na natječajima za grad-
ske ulične paviljone, parcelaciju i izgradnju
stambenog naselja „Vinovrh”, komplekse Po-
ljoprivredno-sumarskog fakulteta i Zagrebač-
kog zbora i zgradu „Gospodarske sloge”.¹²
Krivnja za ovako poražavajuće rezultate u ve-
ćini slučajeva nije bila na natjecateljima, već
upravo na ocjenjivačkim sudovima, tj. sastav-
ljacima nedovoljno preciznih i realnih građev-
nih programa.

Natječaji na kojima je jednom od nagrađenih
arhitekata bila povjerena i realizacija bili su
još rjeđi, to više što nakon održanog natječaja
često nije uslijedila i gradnja.¹³ Jedini prvona-
građeni autori koji su imali priliku realizirati
svoj natječajni rad bili su Hinko Bauer i Mari-
jan Haberle. Zagrebački zbor – raspisivač nat-
ječaja za gradnju, adaptaciju i uređenje no-
vog sklopa na Savskoj cesti održanog 1935.
godine – raspisom se obvezao izvedbu povjeri-
ti autoru jednog od nagrađenih ili otkuplje-
nih radova, što je i učinio.¹⁴ S obzirom na to da
se radilo o uglednoj poslovnoj instituciji koja
sebi nije mogla dopustiti odugovlačenje ra-
dova, novi je Zbor otvorio svoja vrata već u je-
sen sljedeće godine.¹⁵

Realizacija je u nekoliko navrata bila povjere-
na i drugoplasiranim i trećeplasiranim autori-
ma. Paviljone Poljoprivredno-sumarskog fa-
kulteta tako je realizirala drugonagrađena
„Radna grupa Zagreb” (R.G.Z.),¹⁶ palaču
Gradskih poduzeća trećeplasirani Juraj Den-
zler, a Dom hrvatskih obrtnika Zvonimir Požgaj,
dobitnik jedne od tri *ex aequo* nagrade.¹⁷ Zna-
lo se, međutim, dogoditi da se izvedba povjeri
i arhitektu koji nije sudjelovao na natječaju,
kao što je bio slučaj s gradnjom doma Hrvat-
skoga planinarskog društva (H.P.D.) na Slje-
menu¹⁸ i zgrade „Gospodarske sloge”.¹⁹

Dok su navedeni događaji uglavnom samo
uzrokovali negodovanje struke, pojedini nat-
ječaji završili su s velikim, javnim aferama. Je-
dan od tri općepoznata zagrebačka međuna-
rodna natječaja raspisana 1930. godine²⁰ ini-
cirao je aferu koja je prešla granice tadašnje
države. Slučaj međunarodnoga natječaja za
Zakladnu i kliničku bolnicu na Šalati izložio je
Ernest Weissmann, dobitnik jedne od tri *ex
aequo* nagrade,²¹ na zasjedanju izvršnog tijela
Međunarodnoga kongresa moderne arhi-
tekture u Barceloni 1932. godine.²² Pošto je
zagrebačka sekcija Udruženja jugoslavenskih
inženjera i arhitekata (U.J.I.A.) osujetila naka-
nu investitora, zaklade „Zakladna bolnica u
Zagrebu”, da izradu izvedbenih nacrti i nad-
zor nad gradnjom prepusti autorima otkuplje-
nog rada – njemačkim arhitektima Hansu
Tietmannu i Karlu Haakeu, Weissmanna su
izigrale upravo kolege onemogućivši mu sud-
jelovanje na natječaju za izradu izvedbenih
nacrti namijenjenom samo članovima zagre-

10 *** 1930.a

11 Pet nagrada dodijeljeno je na natječaju za Umjetnički paviljon, četiri za Zakladni blok, a po tri za Zakladnu i kliničku bolnicu te Dom hrvatskih obrtnika. (G. V., 1930.; *** 1931.a; *** 1931.b; *** 1937.b)

12 Prvu nagradu na natječaju za ulične paviljone dobio je B. Petrović, a za Zagrebački zbor H. Bauer i M. Haberle. Oba su natječaja bila mjesna, s pravom sudjelovanja za zavičajnike grada Zagreba. Prva nagrada za Poljoprivredno-sumarski fakultet pripala je M. Ivčiću, za „Vinovrh” Z. Stričiću, a za „Gospodarsku slogu” Z. Požgaju. (***) 1930.c; *** 1932.c; *** 1932.d; *** 1936.a; *** 1937.d)

13 To je bio slučaj s natječajima za Umjetnički paviljon, gradske ulične paviljone, Židovsku bolnicu, Sokolski dom, palaču Radničkih ustanova i naselje „Vinovrh”.

14 Na natječaj je stiglo samo 15 radova. Drugu nagradu dobio je M. Tomčić, treću S. Löwy, a otkupljeni su radovi V. Potočnjaka, Z. Stričića, J. i F. Neidhardt, M. Kovacevica i F. Florschütz, E. Mikloša i V. Antolice. (***) 1936.a)

15 *** 1936.h

16 Članovi grupe bili su V. Antolice, V. Hecimović, Z. Kavurić, J. Picman, J. Seissel, B. Teodorović i E. Weissmann.

17 Na natječaju za palaču Gradskih poduzeća prva je nagrada izostala, drugu je dobio S. Kliska, a drugu od dvije *ex aequo* treće nagrade M. Kauzlaric i S. Gombos. Druge dvije *ex aequo* nagrade na natječaju za Dom hrvatskih obrtnika pripale su H. Gottwaldu i zaposlenicima atelijera S. Löwyja. (***) 1932.a; *** 1937.b; *** 1937.c; RADOVIĆ-MAHEČIĆ, 1999: 92-93)

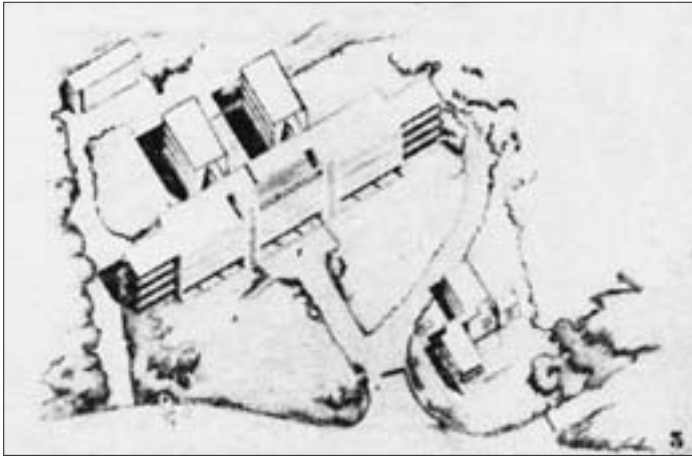
18 Pravo sudjelovanja na natječaju raspisanom 1934. god. imali su zavičajnici Zagreba i višegodišnji članovi društva. Prva nagrada nije dodijeljena, drugu su dobili J. Korka, G. Kiverov i Đ. Krekić, a dvije *ex aequo* treće J. Picman te Z. i S. Dumengjić. Radovi V. Antolice, J. Seissela, M. Kovacevica i nepoznatog autora s motom „1000 m” otkupljeni su. Od planiranoga užeg natječaja odustalo se zbog prevelikih troškova, a gradnja je povjerena S. Planicu. (***) 1934.a; *** 1934.b; *** 1934.c)

19 Pravo natjecanja imali su samo stručnjaci – zadrugari „Gospodarske sloge”. Prva nagrada dodijeljena je Z. Požgaju, druga V. Antolice, treća F. Bahovcu i Dinaglu, a otkupljena su i tri rada. Izvedbu su dobili S. Gombos i M. Kauzlaric. (***) 1937.a; *** 1937.d; LASLO, 1987: 102 i 110)

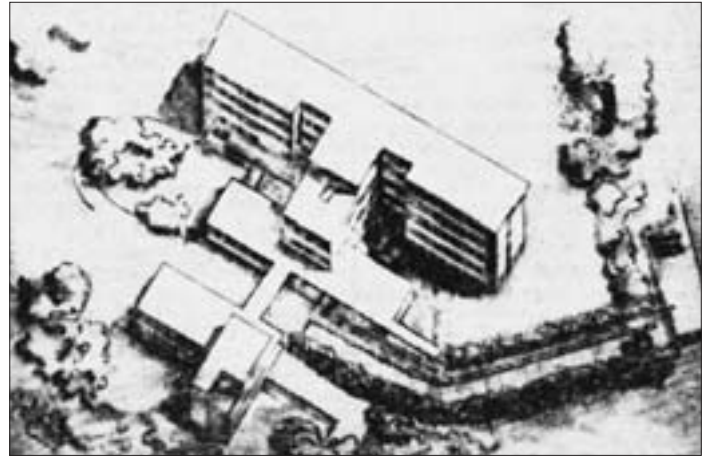
20 Riječ je o natječajima za regulatornu osnovu grada, Židovsku i Zakladnu i kliničku bolnicu.

21 Nagradeni su i F. Čermak i G. Paul iz Praga te B. Stein i R. Zorn iz Hamburga. (***) 1931.b)

22 Zasjedanju CIRPAC-a, održanom krajem ožujka, prisustvovali su: V. Bourgeois, M. Breuer, C. Van Eesteren, S. Giedion, W. Gropius, Le Corbusier, F. G. Mercadal, G. Pollini i J. L. Sert. (MUMFORD, 2000: 69-70)

SL. 2. Z. VRKLJAN, Z. I S. DUMENGIĆ: ŽELJEZNIČARSKA BOLNICA U ZAGREBU, NATJEČAJNI PROJEKT, 3. NAGRADA, 1938.
FIG. 2 Z. VRKLJAN, Z. AND S. DUMENGIĆ: RAILWAY HOSPITAL IN ZAGREB, COMPETITION ENTRY, 3RD PRIZE, 1938

SL. 3. S. KLISKA: ŽELJEZNIČARSKA BOLNICA U ZAGREBU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1. NAGRADA, 1938.
FIG. 3 S. KLISKA: RAILWAY HOSPITAL IN ZAGREB, COMPETITION ENTRY, 1ST PRIZE, 1938

bačke Inženjerske komore.²³ Svi Weissmannovi pokušaji da ostvari svoja prava ostali su bez rezultata. Zaklada jednostavno nije željela „bolnicu iz betona i stakla”.²⁴ To je, međutim, bio tek početak sage koja je potrajala sve do 1935. godine i završila sudskom tužbom D. Iblera i Z. Stržiča protiv Dragutina Šaja, predsjednika zagrebačke sekcije U.J.I.A., o čemu će poslije biti više riječi.

Poseban je slučaj bio i natječaj za gradnju palače Radničkih ustanova, zajedničke gradnje Javne burze rada, Radničke komore, Iseljeničkog komesarijata i Higijenskog muzeja. Sukladno propozicijama općeg natječaja održan je i uži natječaj, na koji su pozvani autori nagrađenih i otkupljenih radova – Jovan Korka, Zoja i Selimir Dumengjić, M. Kovačević, Mladen Kauzlaric i Stjepan Gomboš, Bela Auer i Zvonimir Vrkljan, Franjo Bahovec i Antun Ulrich te „Radna grupa Zagreb”.²⁵ Udruženo nastupivši prema raspisivaču, Gradskom poglavarstvu, natjecatelji su se izborili za izmjenu raspisa, tj. postivanje pravila za raspisivanje užeg natječaja, produljenje roka za izradu projekta, isplatu jednakih honorara i dodjelu realizacije autoru najboljeg rada.²⁶

Ishod užeg natječaja dotad još nije bio poznat. Po predaji radova većina je natjecatelja eliminirana pod izgovorom kako zbog teških socijalnih prilika privatnih namještenika realizacija ne može biti povjerena gradskim ili državnim službenicima sa zajamčenim mjesečnim dohotkom. Ovom neprimjerenom odlukom raspisivača realizaciju su mogli dobiti samo J. Korka, M. Kauzlaric i S. Gomboš ili M. Kovačević.²⁷ Diskvalificirani su arhitekti prosvjedovali smatrajući apsurdnom dodjelu izvedbe na temelju socijalnih prilika natjecatelja, a ne kvalitete njihova projekta. Natječaj su ocijenili besmislenim iskorištavanjem njihovih „sposobnosti i rada”.²⁸ Nitko od mjerodavnih nije našao za shodno ni odgovoriti. Gradnja, od koje se na kraju odustalo, bila je povjerena J. Korci.

Nakon četiri opća natječaja održana 1932. godine²⁹ uslijedila je stagnacija građevne djelatnosti, uzrokovana uznapredovalom gospodarskom krizom. Opći arhitektonski natječaji za javne gradnje bili su sve rjeđi, a arhitekti vjerojatno sve indiferentniji. Omalovažavanje arhitekata kulminiralo je natječajem za Državnu obrtnu i gradsku centralnu stručnu produžnu školu na Savskoj cesti u Zagrebu 1935. godine. Već samim raspisom natjecateljima je bila uskraćena izrada izvedbenih nacrti i nadzor nad gradnjom. Raspisivači natječaja – Kraljevska banska uprava Savske banovine i Gradsko poglavarstvo u Zagrebu – sebi su raspisom osigurali ekskluzivno pravo na izradu konačne osnove. Predajom radova sudionici na natječaju pristali na ovakve, za svakog arhitekta ponižavajuće uvjete.³⁰ Od svih arhitekata javno su protestirali samo Josip Pićman i Josip Seissel uručivši svoj rad *hors concours*.³¹

Većinu navedenih nepravilnosti U.J.I.A. pokušalo je ispraviti donošenjem novoga „Pravilnika o obavljanju konkursa za izradu idejnih

²³ Weissmann nije bio član komore. Uvjet za polaganje stručnog ispita, uz diplomu, bile su i dvije godine staža kod ovlaštenog inženjera ili u državnoj odnosno općinskoj službi. Kako Le Corbusier nije bio diplomirani arhitekt, Weissmannu se nije priznavao četverogodišnji rad u njegovu atelijeru.

²⁴ *** 1932.e

²⁵ Nagrađeni su radovi J. Korke te Z. i S. Dumengjića, dok su ostali bili otkupljeni. (***) 1932.b)

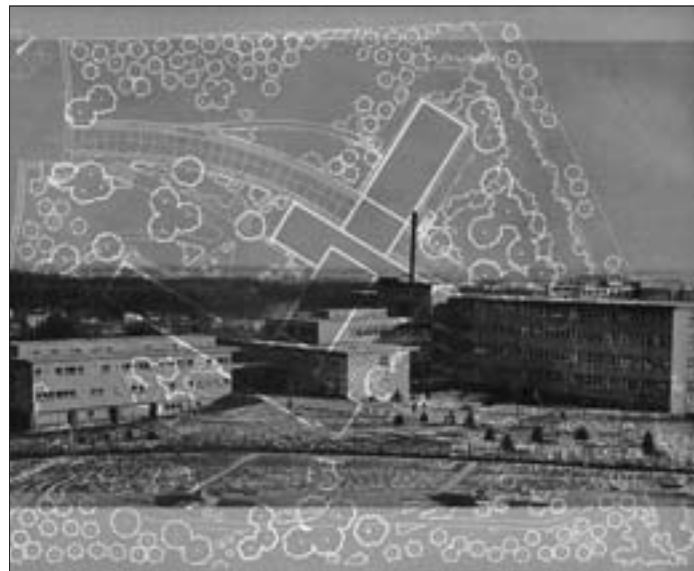
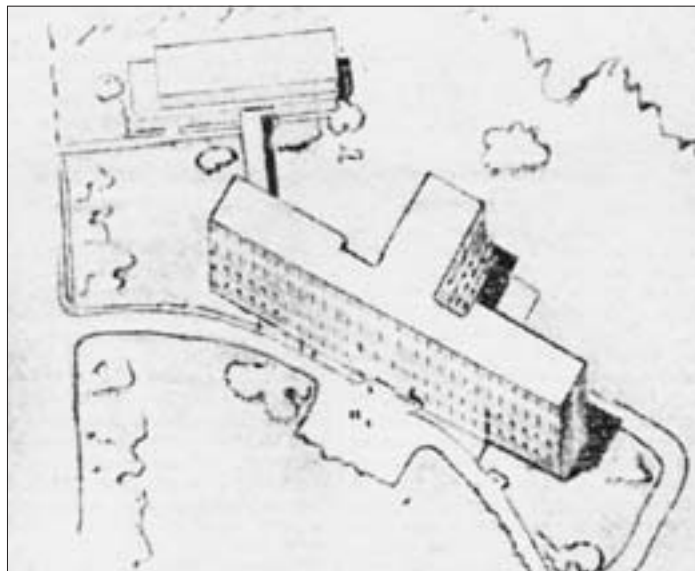
²⁶ MGZ-ZD i *** 1922: 8

²⁷ F. Bahovec, A. Ulrich i četiri člana R.G.Z. – V. Antolic, V. Hecimovic, Z. Kavuric i J. Seissel – bili su zaposlenici Gradskog poglavarstva, odjela za općinske novogradnje i regulaciju grada, a Dumengjići sanitarno-tehničkog odjela Higijenskog zavoda.

²⁸ *** 1933.

²⁹ Održani su natječaji za Poljoprivredno-sumarski fakultet, naselje „Vinovrh”, palače Radničkih ustanova i Gradskih poduzeca.

³⁰ Na natječaju su nagrađeni i otkupljeni radovi H. Bauera i M. Haberlea, V. Vrbanića i N. Despota, A. Albinija, E. Weissmanna, Z. i S. Dumengjić, F. Bahovca, J. Korke, D. Krekica i G. Kiverova, J. i F. Neidhardt te V. Antolica. (***) 1935.a)

skica za javne građevine i o pravima učesnika”, usvojenom u listopadu 1938. godine. Usporedbom novoga pravilnika i pravila iz 1920. godine uočljive su neznatne izmjene koje se odnose na svrhu, vrstu i raspisivanje natječaja.³² Za arhitekta bio je ključan član 23.: „Raspisom natječaja raspisivač se obvezuje da će autoru prve nagrade povjeriti izradu projekta za izvedbu i nadzor gradnje”.³³ Ako realizaciju povjeri nekoj drugoj privatnoj osobi ili ustanovi sa stručnim osobljem za poslove projektiranja i nadzora poput Gradskog poglavarstva, raspisivač je bio dužan prvonagrađenom autoru isplatiti naknadu „jednaku dvostrukom iznosu autorskog prava za dočitan rad”.³⁴

Posve nov, član 8. odnosio se na osobe koje ni u kojem slučaju „ne mogu sudjelovati u natječaju niti surađivati ma u kojem obli-

ku”.³⁵ I pravila iz 1920. godine priječila su sudjelovanje članovima ocjenjivačkog suda i njihovim zamjenicima, a Pravilnik je proširio zabranu natjecanja na osobe koje su sudjelovale u pripremi natječaja i osobe koje su s njima i članovima ocjenjivačkog suda „u odnosu ortaka, člana obitelji, činovnika, privatnog biroa ili asistenta”.³⁶ Upravo je ovaj član bio glavni argument u posljednjoj međuratnoj aferi kada je riječ o natječajima – natječaju za bolnicu Bolesničkog fonda za državno saobraćajno osoblje u Zagrebu.

BOLNICA BOLESNIČKOG FONDA ZA DRŽAVNO SAOBRAĆAJNO OSOBLJE U ZAGREBU ILI ŽELJEZNIČARSKA BOLNICA

HOSPITAL FOR STATE TRAFFIC STAFF IN ZAGREB OR RAILWAY HOSPITAL

Uz Središnji ured za osiguranje radnika, Bolesnički fond za državno saobraćajno osoblje bio je najjača institucija koja je svojim članovima jamčila određenu socijalnu sigurnost.³⁷ Članstvom u Fondu službenici i umirovljenici državne željeznice ostvarivali su pravo na besplatno liječenje, a iste su beneficije imali i članovi njihovih obitelji. Velike svote novca izdvajane svake godine za troškove bolničkog liječenja³⁸ i kroničan deficit slobodnih bolničkih postelja nametnuli su izgradnju vlastitih željezničarskih bolnica kao jedino logično i ekonomično rješenje.³⁹ Premda se ideja o izgradnji Željezničarske bolnice u Zagrebu, namijenjene liječenju članova zagrebačke i ljubljanske oblasne uprave, iskristalizirala još 1930. godine, njezina realizacija počela je tek 1936., kada su osigurana inicijalna sredstva za pripreme radove i kupnju zemljišta.⁴⁰ Kako se radilo o zdravstvenoj i socijalnoj inici-

SL. 4. T. TEPES: ŽELJEZNIČARSKA BOLNICA U ZAGREBU, NATJEČAJNI PROJEKT, 2. NAGRADA, 1938.

FIG. 4 T. TEPES: RAILWAY HOSPITAL IN ZAGREB, COMPETITION ENTRY, 2ND PRIZE, 1938

SL. 5. M. HABERLE I H. BAUER: ŽELJEZNIČARSKA BOLNICA U ZAGREBU, 1939.-1947.

FIG. 5 M. HABERLE AND H. BAUER: RAILWAY HOSPITAL IN ZAGREB, 1939-1947

31 PŠERHOF, 1981: XI.

32 Svrha natječaja više nisu bile idejne skice, nego najbolje rješenje postavljenoga zadatka u praktičnom, ekonomskom i estetskom pogledu. Ukinute su kategorije mjesnog i ograničenog, tj. pozivnog natječaja, a uži natječaj mogao je uslijediti tek po održavanju opcega. (** 1922.; *** 1938.a)

33 *** 1938.a: 198

34 *** 1938.a: 199

35 *** 1938.a: 196

36 *** 1938.a: 196

37 *** 1938.d

38 Samo su u Zagrebu 1930. godine imale pravo na besplatno liječenje 52 932 osobe. (D., 1930.)

39 Željezničarske bolnice djelovale su u Beogradu i Skopju, a planirana je i izgradnja bolnice u Sarajevu. (** 1938.d)

40 Ideja o gradnji zagrebačke bolnice izložena je na godišnjoj skupštini oblasne uprave Bolesničkoga fonda u veljači 1930. god. Konačna je odluka usvojena tek 1936. na glavnoj godišnjoj skupštini središnje uprave Fonda u Beogradu, kada je osigurano i 3 000 000 dinara. (D., 1930., *** 1936.d; *** 1936.e)

javni, zemljište na Rebru, u neposrednoj blizini započete Zakladne bolnice, ustupio je grad Zagreb po pristupačnoj cijeni.⁴¹

Vodeći računa o najučestalijim oboljenjima i raspoloživim materijalnim sredstvima,⁴² predviđena je gradnja suvremene, funkcionalne i ekonomske bolnice sa sto osamdeset pet bolesničkih postelja i skromnim medicinskim programom. Bolnica je trebala imati samo dva odjeljenja za liječenje unutarnjih bolesti, interno i kirurško, s odjelima za ženske bolesti te bolesti uha, grla i nosa. Uz odjeljenja planirane su i ambulante, rendgenološki laboratorij i fizikalna terapija.⁴³ Građevni program bolničke zgrade srednje veličine izradili su na temelju usvojenoga medicinskog programa Fridrik Šmidinger i Mario Smojver potpomognuti arhitektom Stankom Kliskom, tada već renomiranim stručnjakom u domeni bolničke izgradnje.⁴⁴

Oba bolnička odjeljenja imala su standardne bolesničke jedinice sa specijaliziranim prostorijama. Odjel za operacije sa septičkim i aseptičkom dvoranom nalazio se u sklopu kirurškog odjeljenja.⁴⁵ Ostale prostorije obuhvaćene građevnim programom bile su namijenjene prijemu bolesnika, ljekarni, mrtvačnici, odjelu administracije i tehničkom pogonu, kuhinji, ložionici, spremistima i praonici rublja.⁴⁶ Stambene prostorije bolničkog osoblja smještene su u zasebnoj zgradi.⁴⁷

Nakanu Bolesničkog fonda državnog osoblja da gradnju povjeri S. Kliski, koji je izradio i pretprojekt, spriječilo je resorno ministarstvo inzistirajući na održavanju općega arhitektonskog natječaja za idejni projekt bolnice.⁴⁸ Natječaj je u ime Fonda raspisala Centralna uprava humanitarnih fondova pri Ministarstvu saobraćaja 15. lipnja 1938. godine.⁴⁹ Natjecatelji su, osim o navedenom građevnom programu, morali voditi računa i o budućem proširenju bolnice za daljnjih pedeset postelja.

Do datuma raspisom određenoga za predaju radova stiglo ih je dvadeset četiri odnosno dvadeset sedam.⁵⁰ Sedmero člani ocjenjivački sud, u sastavu Franjo Gabrić, dr. Berislav Borčić, Mate Jurković, Egon Steinmann, dr. Dragovan Ivković, F. Šmidinger i M. Smojver,⁵¹ poštivao je zadane termine i nakon tri tjedna svakodnevnog zasjedanja dodijelio je krajem listopada tri nagrade i dva otkupa.⁵² Prva nagrada pripala je ni više ni manje nego S. Kliski,⁵³ druga graditelju Teodoru Tepesu, a treća Z. Vrkljanu te Z. i S. Dumengjiću. Za otkup su predloženi radovi M. Kovačevića i nepoznate grupe autora pod motom „Ozon”.⁵⁴ Natječaj se držalo „vrlo uspješnim, jer su donešeni vrlo dobri i solidni radovi”.⁵⁵

Takva odluka ocjenjivačkog suda odmah je po objavi natječajnih rezultata početkom studenoga inicirala aferu, popracenu u najti-

ražnijim zagrebačkim dnevnim novinama. Devetnaest zagrebačkih arhitekata – Hinko Bauer, Branko Bon, Nikola Despot, Krsto Filipović, F. Florschütz, Drago Galić, Milan Grakalić, Marijan Haberle, Drago Ibler, Đuka Kavurić, Georg Kiverov, Knežić, Jovan Korka, Slavko Löwy, Lupis, Zlatko Neumann, Vladimir Potocnjak, Zvonimir Požgaj i Hinko Wichra⁵⁶ – potpomognutih kolegama, graditeljima, slikarima i kiparima,⁵⁷ smatralo je ishod natječaja grubom povredom novog pravilnika o natječajima usvojenog u vrijeme žiriranja. Slučaj je, prema njihovju misljenju, bio to gori jer pravilnik nije ispoštovala državna ustanova.

Žiri je, naime, ignorirao novi pravilnik, dakako i spomenuti član 8., prema kojemu su svi autori nagrađenih i otkupljenih radova trebali biti diskvalificirani. Predsjednik žirija F. Ga-

41 Izgradnja bolnice prvotno je planirana u južnom dijelu grada, no od toga se naknadno odustalo u korist Rebra. Prodaja gradskog zemljišta na Rebru, površine 4961 četvornog metra, odobrena je na sjednici gradskog zastupstva 2. 10. 1937. Parcela k.c. br. 7822/16 na II granicila je sa Zakladnom dvoranom, a na SZ s osnovnom školom i dječjim vrtićem. (HMA-HAZU-DI/b; *** 1936.f; *** 1936.g)

42 Za gradnju i opremanje bolnice predviđeno je ukupno 16 000 000 dinara (***) 1936.d)

43 HMA-HAZU-DI/b

44 *** 1938.h

45 HMA-HAZU-DI/b

46 Nezavisno od bolničke zgrade trebalo je smjestiti i garažu s radionicom. (HMA-HAZU-DI/b)

47 Trebalo je osigurati sobe za 30 casnih sestara, žensko osoblje, bolničare, kvalificirane radnike, sekundarne ljecnike, laborante te stanove za oženjeno osoblje i ekonomu. (HMA-HAZU-DI/b)

48 *** 1938.e i *** 1938.h

49 Natječaj je raspisan na temelju zaključka Glavnoga upravnog odbora. Pravo sudjelovanja imali su svi stručnjaci državljani Kraljevine Jugoslavije. (HMA-HAZU-DI/b i *** 1938.b)

50 Iako se za natječaj zanimalo više od 45 stručnjaka, do 30. rujna stigla su 24 rada s motom „J.D.Z.-B”, „Za zdravlje”, „3”, „Ozon”, „R”, „4T”, „Božidar”, „Sanitas sa krugom”, „Z.B.Z.38”, „Santé”, „Bijeli križ na crvenom polju”, „13713”, „Atom”, „Hospital”, „811”, „A7”, „TZ”, „Imhotep”, „Crveni križ na bijelom polju”, „B-579-38”, „Rebro b 38”, „IB”, „Sanitas” i „23456”. Autor rada „23456” predložio je čak tri odnosno četiri varijante. (HMA-HAZU-DI/b; HMA-HAZU-DI/c; EN, 1938.a)

51 Zagrebački članovi žirija bili su profesor Tehničkog fakulteta F. Gabrić, direktor Higijenskog zavoda B. Borčić, predstojnik gradskog građevnog ureda M. Jurković, predstavnik banske uprave E. Steinmann i predsjednik oblasnog upravnog odbora Bolesničkog fonda M. Smojver. F. Šmidinger obavljao je dužnost višeg savjetnika Generalne direkcije državnih željeznica u Beogradu, a M. Ivković predsjednika glavnoga upravnog odbora Bolesničkog fonda. Zamjenici žirija, prof. E. Sen, ing. R. Radulović, arh. V. Gavrilović i dr. F. Stamberger, bili su uposlenici istih ustanova, s iznimkom dr. D. Kalanovića, ravnatelja Željezničarske bolnice u Beogradu. (HMA-HAZU-DI/b)

52 Prema raspisu, žiriranje je trebalo biti dovršeno do 1. studenoga, što je i učinjeno. (EN, 1938.c)

53 Javno se spekuliralo da je nagrada dodijeljena Kliski jer mu za pretprojekt nije bio isplacen honorar. S Kliskom je na izradi projekta surađivao i A. Ulrich. (***) 1938.h; Kisić i BJAŽIĆ-KLARIN, 2003: 19)

54 Kod dodjele ispostovane su raspisom propisane nagrade. Prva u iznosu od 20 000, druga 15 000 i treća 10 000 dina-

brić, zajedno s prvonagrađenim S. Kliskom i Ivom Juranovićem, izvodio je gradnju Zakladne bolnice na Rebru, dok je T. Tepeš bio zaposlenik građevne tvrtke „Pionir d.d.” u kojoj je isti bio „aktivni član ravnateljstva”.⁵⁸ I treće-nagrađeni Dumengjčić ogriješili su se o pravilnik, budući da je dr. B. Borčić bio direktor Higijenskog zavoda gdje su oboje radili. Isto se odnosilo i na M. Kovačevića, asistenta Ede Sena, zamjenika ocjenjivačkog suda.

Osim nagrađenih autora sporni su bili i iznosi nagrada, na što žiri uistinu nije mogao utjecati.⁵⁹ Zahtijevajući poništenje natječaja, arhitekti, graditelji, slikari i kipari pismeno su iznijeli svoje prigovore ministru građevina protestirajući „protiv nelegalnog i asocijalnog postupka ocjenjivačkog suda u natječaju za Željezničarsku bolnicu u Zagrebu”.⁶⁰ Koji je

bio ključ okupljanja potpisanih arhitekata, teško je dokuciti. Bilo bi logično da je veći dio njih i sudjelovao na natječaju, ali iz dostupnih dokumenata znamo samo da je to učinio D. Galić, odnosno da se nisu natjecali Ibler, Bauer, Haberle i Löwy.⁶¹ Čitavim „happeningom” rukovodio je D. Ibler, koji je s F. Gabrićem imao nesredene račune.

Ibler se s Gabrićem indirektno sukobio 1934. godine povodom izvedbenog projekta za gradnju Zakladne bolnice na Rebru. Nakon odustajanja od zajedničke gradnje s klinikama Medicinskog fakulteta na Šalati, zaklada „Zakladna bolnica u Zagrebu” donijela je odluku o izradi osnove i nadzoru nad gradnjom na temelju samo dvije ponude.⁶² Jednu ponudu podnijeli su F. Gabrić, S. Kliska i I. Juranović, a drugu D. Ibler i Z. Strižić. Iako je ponuda Gabrića, Kliske i Juranovića⁶³ bila znatno skuplja,⁶⁴ upravo je njima u prosincu 1934. godine bila povjerena realizacija. Ponudu Iblera i Strižića zaklada nije ni uzela u razmatranje.⁶⁵ Da bismo ocijenili moralnost postupka zaklade i Gabrića, potrebno je napomenuti kako je upravo on od samog početka bio uključen u gradnju bolnice i klinika, sastavljanje građevnog programa, žiriranje međunarodnog natječaja i izbor projektanta. S druge strane, ni Iblerove namjere nisu bile iskrene. Ibler se obratio U.J.I.A. tek kada je odbijena njegova i Strižićeva ponuda, predloživši Klubu arhitekata da se založi za raspisivanje novoga idejnog natječaja, tj. protiv dodjele posla Kliski i suradnicima.⁶⁶ Predsjednik udruženja D. Šaj odbio je intervenirati, s izgovorom kako ne želi podupirati ničija prljava posla. Zbog ove su izjave Ibler i Strižić, iako ih nije osobno imenovao, tužili Šaja za klevetu i uvredu časti. Proces, na kojemu su preslušani Vladimir Antolić, dr. Josip Rasuhin, I. Juranović, S. Kliska i dr. Pavao Deutsch,⁶⁷ završio je Šajevom javnom isprikom, pa su tužitelji odustali od kaznenoga gonjenja. Protiv odluke Zakladnog odbora protestirao je i dr. J. Rasuhin apelirajući kod Ministarstva za raspisivanje novog natječaja radi dobivanja najjeftinije ponude uz jednaku stručnu kvalitetu arhitekata.⁶⁸ Ministarstvo je unatoč svemu potvrdilo odluku Zakladnog odbora.⁶⁹

Koliko je bio važan sam princip, a ne kvaliteta nagrađenih natječajnih radova za Željezničarsku bolnicu, govori činjenica da potpisnici protestnog pisma nisu ni vidjeli radove naknadno izložene u čekaonici prvog razreda na Glavnom kolodvoru.⁷⁰ Uzevši kao osnovu svoga promišljanja upravo ovu činjenicu, Milivoj Petrik napisao je svojevrsan epilog navedenim događajima. Prozivanje članova žirija za neobjektivnost odnosno protekciju njihovih bivših ili tadašnjih uposlenika smatrao je neumjesnim, budući da su svi bili ugledni, priznati stručnjaci, a sam pravilnik držao je neodrživim i štetnim za struku. Član br. 8.

ra. Za otkupe predviđen iznos od 6000 dinara podijeljen je na dva jednaka dijela. (HMA-HAZU-DI/d; HMA-HAZU-DI/d; *** 1938.c)

55 EN, 1938.c

56 Osim potpisanoga primjerka, dokument je sačuvan u još tri nepotpisane verzije. U sva četiri primjerka tekst je identičan, a razlikuju se popisi potpisnika. Na varijanti uloženoj u potpisani dopis izostavljena su imena S. Löwya, Lupisa, G. Antunca i I. Režeka. Preostale dvije varijante razlikuju se po tome što se na njima nalaze i imena arhitekata i slikara koji nisu potpisali dokument (B. Auera, Z. Strižića, V. Vilčića, V. Becica i E. Kovačevića). U jednoj je izostavljeno ime potpisnika Z. Požgaja, a u obje V. Potočnjaka. (HMA-HAZU-DI/a)

57 Dokument su potpisali graditelji H. Gottwald, D. Turčin, I. Haberl, slikari S. Aralica, Lj. Babić, K. i Ž. Hegedušić, V. Svecnjak i I. Režek, kipari V. Radaus, A. Augustinčić i G. Antunac. (HMA-HAZU-DI/a)

58 HMA-HAZU-DI/a

59 Prema novom pravilniku fond za nagrade trebao je, umjesto raspisom predviđenog iznosa od 51 000 dinara, iznositi čak 350 000 din. (HMA-HAZU-DI/a)

60 Predstavka je upućena ministru 2. studenoga, a dokument je odao Centralnoj upravi humanitarnih fondova pri Ministarstvu saobraćaja, oblasnoj upravi Bolesničkog fonda drž. saobraćajnog osoblja i vjerojatno ministru prometa. Sadržaj dokumenta javnosti su prenijele „Novosti”. (HMA-HAZU-DI/a; HMA-HAZU-DI/f; HMA-HAZU-DI/g; HMA-HAZU-DI/h; SI, 1938.)

61 RADOVIĆ-MAHEČIĆ, 1999: 92-93; ČORAK, 1981: 249; HMA-HAZU-MH

62 Ponude su razmatrane na sjednici Zakladnog odbora održanoj 19. 12. 1934. (*** 1935.b)

63 Na projektu je surađivao i A. Ulrich. Izostavljanje njegova imena opravdano je službom u odsjeku za regulaciju grada. Jedini poznati članak koji Ulricha navodi kao jednoga od projektanata odnosi se na sjednicu Liječničkog zbora kojoj su uz predstavnike zaklade nazočili i projektanti. (*** 1936.b)

64 Ponuda S. Kliske, F. Gabrića i V. Juranovića iznosila je 1 200 000, a Strižića i Iblera 750 000 dinara (*** 1935.b)

65 HAZU-HMA-DI/e

66 *** 1935.c

67 *** 1935.b

68 Rasuhin se obratio Ministarstvu socijalne politike i narodnog zdravlja. (*** 1935.c)

69 *** 1935.b

70 Izložba održana od 14. studenoga pobudila je velik interes stručnjaka, „ponajviše zbog polemike, koja se razvila u štampi”. Osim stručnjaka, interes za izložbu pokazali su i željeznici i građani. (EN, 1938.d)

onemogućavao je sudjelovanje velikom broju arhitekata, djelatnicima gradskih i državnih ustanova kojih su nadređeni često žirirali natječaje. Upravo su oni u pojedinim slučajevima, s obzirom na svoju užu specijalnost, bili stručniji od većine drugih natjecatelja. Prema Petrikovu mišljenju, između riječi „činovnika” i „privatnog biroa” grješkom je bio umetnut zarez. Sastavljači pravilnika nisu željeli eliminirati državne i općinske činovnike, već činovnike, tj. zaposlenike privatnih biroa, članove ocjenjivačkog suda ili sudionike u pripremi natječaja.⁷¹ Uostalom, „Naša je tehnička i stručna javnost zapravo još veoma ograničena; u njoj se ne mogu izbjeći lične veze – rođake, prijateljske, službene i poslovne. Sav se stručni svijet u našim centrima poznaje i stoji u ličnim kontaktima međusobno”.⁷² Nedostatak pravilnika bile su i previsoke nagrade, koje su bile prevelik teret za investitore. Jedno s drugim nužno je moralo rezultirati manjim brojem sudionika i, analogno tome, padom kvalitete natječaja, kao i još manjim brojem ionako rijetkih raspisa.

Članovi ocjenjivačkog suda nisu se obazirali na napade, izuzev Ede Šena koji se javno ogradio od citave afere.⁷³ Svoj je postupak žiri pravdao donošenjem novog pravilnika nakon raspisivanja natječaja, ali to nije bilo prihvatljivo s obzirom na to da pravilnik nije propisao nikakve prijelazne odredbe.⁷⁴ Žiriranje je, naime, bilo održano od 7. do 29. listopada i da su to željeli, članovi žirija mogli su ispostaviti pravilnik usvojen 13. listopada.⁷⁵

Na posebnom sastanku održanom kako bi se odgovorilo na upit Ministarstva odnosno Bolesničkog fonda o aferi, a žiri je zaključio da „se redom pobijaju svi prigovori koji su bili izneseni nakon proglašenja ocjene i zaključka glede podjeljivanja nagrada i otkupa”.⁷⁶ Zapisnik je podnesen Bolesničkom fondu na suglasnost, članovima žirija Stambergeru i Smojveru, a potom Centralnoj upravi humanitarnih fondova, koja nije imala nikakvih primjedbi. Potpisnici dokumenta upućenog ministru građevina, koliko je poznato, na kraju su ipak odustali od tužbe najavljivane u medijima.⁷⁷

Tijekom polemike o natječaju za Željezničarsku bolnicu gotovo nitko nije se dotaknuo radova, što je *a posteriori* učinio Ibler dovodeći još jednom u pitanje Gabrićev autoritet. U osvrtnu na natječaj „Jury i arhitektonski natječaji” Ibler svu odgovornost za uspjeh odnosno neuspjeh arhitektonskih natječaja prebacuje na ocjenjivački sud, budući da je on odgovoran ne samo za ocjenu radova već i za sastavljanje natjecajnog programa. *Conditio sine qua non* uspjeha svakog natječaja jest upravo egzaktni program koji udovoljava realnim potrebama investitora i vodi računa o postojećim prilikama. Članovi žirija stoga moraju

biti kvalitetni, dokazani arhitekti s respektabilnim realizacijama, visokim natjecajnim plasmanima, izložbama i predavanjima, a to, prema njegovu mišljenju, nije bilo u slučaju Gabrića. Osim toga, Ibler smatra kako je stručnost F. Gabrića, visokopozicioniranog člana U.J.I.A., profesora Tehničkog fakulteta i neprijepornog autoriteta za gradnju bolničkih zgrada, osporila upravo upitna kvaliteta nagradnih radova.

Stavljajući po strani sve osobne antagonizme, Ibler je objektivno ocijenio radove Kliske, Tepesa, Dumengjića i Vrkljana. Kritički je neoborivim argumentima doveo u pitanje stručnost ponuđenih rješenja koja ne ispunjavaju elementarne zahtjeve gradnje suvremenih bolničkih zgrada, higijene i funkcionalnosti. Da se žiri pri ocjenjivanju radova rukovodio u najmanju ruku neobičnom listom prioriteta, potvrdio je i članak E. Steinmanna.⁷⁸ Na prvome mjestu bila je dispozicija unutrašnjosti i interne komunikacije, a zatim su se nizale: ekonomičnost izgradnje, bolesničke jedinice, ambulante, administracija – prijam – ljekarna i kuhinja. Operacijski trakt i medicinske prostorije bile su tek na sedmome mjestu, dok je arhitektura „smještaj objekata, urbanizam, proširenje, vanjske komunikacije”, primjerice, bila važnija od fizikalne i rendgenske terapije te stambene zgrade.

Kliskinom klasičnom dvotraktnom rješenju bolničke zgrade osnove u obliku slova „H” odnosno „T” Ibler zamjera preveliku dubinu bolesničkih soba, protivnu suvremenim zahtjevima insolacije; preuske balkone posve dekorativne namjene i neprimjeren smještaj

⁷¹ Petrik je bio u pravu, budući da se čl. 8. odnosio na osobe, ortake, članove obitelji i asistente, pa stoga i na činovnike privatnih biroa, a ne činovnike i privatne biroe.

⁷² PETRIK, 1938: 574

⁷³ Šen se u „Novostima” ogradio od citave afere jer, kako kaže, nije sudjelovao „u spomenutom ocjenjivačkom sudu kao član toga suda”. (***) 1938.g)

⁷⁴ *** 1938.h

⁷⁵ EN, 1938.c

⁷⁶ EN, 1938.d

⁷⁷ U prilog ovoj tvrdnji ide i punomoć advokata L. Weismanna. (***) 1938.e i HMA-HAZU/DI-i)

⁷⁸ Steinmann je u časopisu „VPS” ukratko iznio građevni program, rezultate natječaja, a nagradene radove komentirao je izvadcima iz službenoga zapisnika ocjenjivačkog suda. (STEINMANN, 1938.)

⁷⁹ IBLER, 1939: 113

⁸⁰ Od citavog projekta poznata je samo osnova prizemlja i perspektivni prikaz zgrade.

⁸¹ IBLER, 1939: 115-117

⁸² BAHOVEC; TUŠEK, 1939.

⁸³ *** 1939.a

⁸⁴ Pri izradi izvedbenog projekta zadržana je osnovna dispozicija pojedinih grupa. Projekt je izrađen u razdoblju od 1938. do 1940. god., otkada Haberle samostalno vodi gradnju, dovršenu 1947. god. (R, 1939.; HABERLE, 1953: 10)

⁸⁵ *** 1939.b

⁸⁶ EN, 1939.

prostora za dnevni boravak pokretnih bolesnika u proširenom dijelu glavnog hodnika. Upitan je bio i položaj glavnog stubista na najkvalitetnijoj južnoj strani, koje je nepotrebno i fizički dijelilo bolesničke jedinice na dva dijela. Ono što se Kliski nikako nije moglo oprostiti, a što je žiri u cijelosti zanemario, bilo je rješavanje operacijskog odjela. Umjesto da poštuje operativnu proceduru i sterilizaciju, Kliska sve prostorije organizira oko internog hodnika izravno spojenog s glavnim stubištem. Liječnici, naime, pošto se presvuku u odjecu za operacije, preko aseptičkog hodnika idu „12 metara daleko u praonu za ruke”⁷⁹ i potom izravno u operacijsku dvoranu. O Tepeševu radu teško je nešto reći osim da je projekt srodan Kliskinom.⁸⁰ Projektu Dumenčića i Vrkljana, koji su ponudili kompaktnu, cjelovitu dvotraktnu zgradu, potkrale su se slične pogriješke. Bolesničke su sobe nedopustive dubine, a gotovo su identični i nedostaci operativnog odjela. Ostale radove, izuzev nahvaljenoga projekta „A7” D. Galica⁸¹ te projekta Franje Bahovca i Božidara Tušeka,⁸² nije moguće rekonstruirati, budući da su poznate samo ocjene ocjenjivačkog suda.

Zanemarajući nedostatke, Bolesnički fond odlučio se izgraditi bolnicu na osnovi Kliskina projekta.⁸³ Vjerojatno kako bi izbjegli daljnje objede, izrada izvedbenih nacrti i nadzor nad gradnjom povjereni su arhitektonskom ateljeru H. Bauera i M. Haberlea.⁸⁴ Poslovi su brzo napredovali. Izvođenje radova dobilo je na javnoj licitaciji građevno poduzeće ing. Josipa Čorka,⁸⁵ a temeljni je kamen položen u studenome 1939. godine.⁸⁶

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Iako su neupitno pridonijeli javnoj afirmaciji funkcionalnog, ekonomičnog i socijalno osviještenog građenja, arhitektonski i urbanistički natječaji održani tridesetih godina 20. stol-

jeća bili su stalni uzrok frustracija nove generacije zagrebačkih arhitekata. „Pravila za raspisivanje natječaja (utakmica) u oblasti arhitekture i inženjerstva”, koja su regulirala proceduru pripreme i održavanja natječaja od 1920. godine, nisu riješila ključno pitanje izvedbe. Raspisivači natječaja, naime, nisu ničim bili obvezni povjeriti realizaciju prvonagrađenom ili nekomu od nižeplasiranih arhitekata. Pravila su im osigurala i potpunu slobodu raspolaganja s idejama nagrađenih radova, negirajući time integritet arhitektonskog projekta kao cjelovita autorskog djela. Osim manjkavih pravila koja je *nota bene* izglasalo U.J.I.A., nepopularnosti natječaja pridonijeli su i ocjenjivački sudovi koji su u većini slučajeva izbjegavali dodijeliti prvu nagradu, s izgovorom kako ni jedan od radova ne ispunjava sve zahtjeve raspisivača. Krivnju za tako poražavajuće rezultate nisu, međutim, snosili natjecatelji, već upravo raspisivači odnosno ocjenjivački sudovi koji najčešće nisu dovoljno precizno definirali građevni program.

No arhitekti nisu imali izbora, poglavito oni koji su bili na početku karijere i nisu imali prilike graditi. Ako su željeli sudjelovati, morali su prihvatiti pravila raspisivača. Česte pobune protiv njihove samovolje, nepoštivanja arhitektonske struke i zlonamjernog iskorištavanja arhitekata nisu dovele do željenih promjena iako su dobile velik publicitet. Ni novi pravilnik usvojen 1938., koji je ispravio ključne odredbe o dodjeli realizacije i autorskim pravilima u korist natjecatelja, nije znatno promijenio situaciju, što je potvrdio i slučaj Željezničarske bolnice. Raspisivači i ocjenjivački sudovi i dalje su bili nedodirljivi, a pravilnik je previsokim nagradama još više proricaj ionako rijetke natječaje. Nakon natječaja za Željezničarsku bolnicu u Zagrebu do početka Drugoga svjetskog rata održan je samo još jedan opći arhitektonski natječaj, natječaj za kiruršku i internu kliniku, rendgenološki i radium zavod Medicinskog fakulteta na Salati.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BAHOVEC, F.; TUSEK, B. (1939.), *Projekt Željezničarske bolnice na Rebru u Zagrebu*, „Tehnicki list”, 21 (11-12): 139, Zagreb
2. BOŽIĆ, N.; ŠTULHOFER, A. (2000.), *Franjo Gabric, u: *** (2000.), Arhitektonski fakultet, 1919./1920.-1999./2000., Osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj: 189, Zagreb*
3. ČORAK, Ž. (1981.), *U funkciji znaka. Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
4. DJ. (1930.), *Željeznici za zdravlje svoje i svojih obitelji. Glavna skupština Bolesničkog fonda državnog saobraćajnog osoblja*, „Jutarnji list”, 19 (6467 /4. 2.): 10, Zagreb
5. EN (1937.), *Kako stoji za gradnjom Željezničarske bolnice u Zagrebu? U najpovoljnijem slučaju mogla bi novogradnja za dvije godine biti gotova*, „Novosti”, 31 (346 /16. 12.): 5, Zagreb
6. EN (1938.a), *Željezničarska bolnica u Zagrebu*, „Novosti”, 32 (267 /29. 9.): 6, Zagreb
7. EN (1938.b), *Rezultat natječaja za izradu nacrti željezničarske bolnice u Zagrebu*, „Novosti”, 32 (270 /2. 10.): 7, Zagreb
8. EN (1938.c), *Nagrađeni nacrti za željezničarsku bolnicu u Zagrebu*, „Novosti”, 32 (300 /1. 11.): 6, Zagreb
9. EN (1938.d), *Izloženi su nacrti za novu Željezničarsku bolnicu*, „Novosti”, 32 (312 /13. 11.): 8, Zagreb
10. EN (1939.), *Kopaju se temelji Željezničarske bolnice u Zagrebu*, „Novosti”, 33 (309 /8. 11.): 12, Zagreb
11. ENES (1939.), *U novembru počinje na Rebru gradnja Željezničarske bolnice vrijedne 16,000.000 dinara sa 200 bolesničkih kreveta*, „Novosti”, 33 (278 /8. 10.): 9-10, Zagreb
12. G. V. (1930.), *Bazar Jelačićevih trgova u gradskoj vijećnici*, „Jutarnji list”, 19 (6442 /10. 1.): 9, Zagreb
13. HABERLE, M. (1953.), *Bolnica željeznica na Rebru u Zagrebu*, „Arhitektura”, 7 (1): 10-19, Zagreb
14. IBLER, D. (1939.), *Jury i arhitektonski natječaji*, „Pečat”, 1 (1-2): 109-118, Zagreb
15. KISIĆ, D.; BJAŽIĆ-KLARIN, T. (2003.), *Katalog zbirke arhitekta Antuna Ulricha, u: Antun Ulrich – arhiv arhitekta, katalog izložbe: 13-33, Zagreb*
16. LASLO, A. (1987.), *Zagrebačka arhitektura 30-ih, Vodič*, „Arhitektura”, 40 (200-203): 97-112, Zagreb
17. MUMFORD, E. (2000.), *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928-1960*, Cambridge, Massachusetts & London, England
18. PETRIK, M. (1938.), *Javni natječaji*, „VPS”, 4 (11): 572-577, Zagreb
19. PICMAN, J. (1930.), *Regulacija Jelačićevog trga i parcelacija zemljišta Zakladne bolnice. Odgovor na suvišan glas „stručnjaka”*, „Jutarnji list”, 19 (6454 /22. 1.): 8-9, Zagreb
20. PLANIĆ, S. (1932.), *Problemi savremene arhitekture*, Zagreb

21. PREMERL, T. (1990.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata*, Matica hrvatska, Zagreb
22. PŠERHOF, H. (1981.), *Prigodom 36. obljetnice Picmanove tragične smrti*, „Čovjek i prostor”, 29 (337-338): XI-XII, Zagreb
23. R. (1939.), *Željezničarska bolnica na Rebru izgradit će se troškom od 16,000.000 dinara*, „Novosti”, 33 (46 /15. 2./): 6, Zagreb
24. RADOVIĆ-MAHEČIĆ, D. (1999.), *Slavko Löwy – stvaratelj hrvatske moderne arhitekture tridesetih godina*, Horetzky, IPU, Zagreb
25. STEINMANN, E. (1938.), *Natječaj za idejni projekt bolnice Bolesničkog fonda za drž. saobraćajno osoblje u Zagrebu*, „VPS”, 4 (11): 561-571, Zagreb
26. ŠI (1938.), *Traži se poništenje odluke ocjenjivačkog suda u natječaju za izradbu skice željezničarske bolnice na Rebru*, „Novosti”, 32 (303 /4. 11./): 5, Zagreb
27. *** (1922.), *Pravila za raspisivanje natječaja (utakmica) u oblasti arhitekture i inženjerstva*, „Tehnički list”, 4 (1-2): 6-11, Zagreb
28. *** (1929.), *Raspis natječaja za Zakladni blok, Trg bana Jelčića, Zagreb*, „Narodne novine”, 95 (259 /9. 11./): 2, Zagreb
29. *** (1930.a), *Definitivna parcelaciona i regulatoma osnova Jelčićevog trga?*, „Večer”, 11 (2745 /21. 1./): 3, Zagreb
30. *** (1930.b), *O Jelčićevom trgu i oko njega*, „Jutarnji list”, 19 (6454 /22. 1./): 8, Zagreb
31. *** (1930.c), *Rezultat natječaja za ulične paviljone*, „Jutarnji list”, 19 (6721 /19. 10./): 9, Zagreb
32. *** (1931.a), *Idejne skice za Umjetnički dom*, „Jutarnji list”, 20 (6828 /5. 2./): 6, Zagreb
33. *** (1931.b), *Rezultat međunarodnog natječaja za osnovu nove Zakladne i kliničke bolnice*, „Novosti”, 25 (132 /14. 5./): 4, Zagreb
34. *** (1932.a), *Rezultat natječaja za izradu idejnih skica za novu upravnu zgradu Gradskih poduzeća u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 1 (2): 33, Zagreb
35. *** (1932.b), *Rezultat natječaja za palaču Radničkih ustanova na Ciglani*, „Građevinski vjesnik”, 1 (3): 48, Zagreb
36. *** (1932.c), *Rezultat natječaja za izradbu idejnih skica zgrada Poljoprivredno-sumarskog fakulteta Univerziteta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 1 (4): 64, Zagreb
37. *** (1932.d), *Rezultati natječaja za idejnu skicu za parcelaciju i izgradnju posjeda „Vinovrh” na Vrhovcu br. 194 u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 1 (6): 96, Zagreb
38. *** (1932.e), *Izrada nacrtu za gradnju novih bolnica na Šalati povjerena je zagrebačkom arhitektu Leonu Kaldi*, „Novosti”, 26 (42 /11. 2./): 4, Zagreb
39. *** (1933.), *Odluka građevnog odbora o gradnji radničkog doma na Ciglani*, „Jutarnji list”, 22 (7556 /11. 2./): 8, Zagreb
40. *** (1934.a), *Rezultat natječaja za idejnu osnovu doma Hrv. planinarskog društva na Medvednici*, „Građevinski vjesnik”, 3 (8): 124, Zagreb
41. *** (1934.b), *Za tri dana mora biti gotova skica za planinarski dom na Sljemenu*, „Novosti”, 28 (234 /26. 8./): 6, Zagreb
42. *** (1934.c), *Danas se polaže temeljni kamen novog planinarskog doma na Sljemenu*, „Jutarnji list”, 23 (8129 /16. 9./): 7, Zagreb
43. *** (1935.a), *Rezultat natječaja za idejne skice za gradnju Državne obrtne škole i Gradske centralne produžne škole na Savskoj cesti u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 4 (12): 149, Zagreb
44. *** (1935.b), *Nastavak procesa radi nacrtu za Zakladnu bolnicu*, „Jutarnji list”, 24 (8558 /23. 11./): 10, Zagreb
45. *** (1935.c), *Likvidirana je velika afera među arhitektima*, „Jutarnji list”, 24 (8576 /11. 12./): 9, Zagreb
46. *** (1936.a), *Rezultat natječaja za idejne skice za uređenje i adaptaciju Zagrebackog zbora na Savskoj cesti u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 5 (1): 12 ili 13, Zagreb
47. *** (1936.b), *Zakladni odbor pozvan na predavanje o Zakladnoj bolnici*, „Novosti”, 30 (5 /5. 1./): 5, Zagreb
48. *** (1936.c), *Glavna skupština željezničarskog Bolesničkog fonda direkcije Zagreb*, *Rasprava o izgradnji bolnice za željezničare*, „Jutarnji list”, 25 (8649 /24. 2./): 16, Zagreb
49. *** (1936.d), *Gradnja Željezničarske bolnice u Zagrebu*, „Jutarnji list”, 25 (8682 /28. 3./): 20, Zagreb
50. *** (1936.e), *Gradit će se jedna nova bolnica sa 200 kreveta i to u južnom dijelu grada*, „Jutarnji list”, 25 (8721 /8. 5./): 10, Zagreb
51. *** (1936.f), *Željezničarska bolnica graditi će se na Rebru*, „Jutarnji list”, 25 (8868 /3. 10./): 16, Zagreb
52. *** (1936.g), *Omogućena je gradnja moderne Željezničarske bolnice u Zagrebu*, „Jutarnji list”, 25 (8869 /4. 10./): 7, Zagreb
53. *** (1936.h), *Danas će na svečan način biti otvoren novi Zagrebacki zbor na Savskoj cesti*, „Jutarnji list”, 25 (8882 /17. 10./): 7, Zagreb
54. *** (1937.a), *Natječaj za izradu skice doma „Gospodarske sloge” u Zagrebu*, „Jutarnji list”, 26 (9016 /2. 3./): 9, Zagreb
55. *** (1937.b), *Dovršen natječaj za izradu skica novogradnji zanatske komore i Saveza hrvatskih obrtnika*, „Novosti”, 31 (77 /18. 3./): 6, Zagreb
56. *** (1937.c), *Natječaj za Dom hrvatskih obrtničkih ustanova*, „Jutarnji list”, 26 (9033 /19. 3./): 9, Zagreb
57. *** (1937.d), *Rezultat natječaja za Dom gospodarske sloge*, „Jutarnji list”, 26 (9077 /5. 5./): 6, Zagreb
58. *** (1938.a), *Pravilnik o obavljanju konkursa za izradu idejnih skica za javne građevine i o pravima učesnika*, u: TUŠEK, D. (1994.), *Arhitektonski natječaji u Splitu 1918.-1941.: 195-203*, Split
59. *** (1938.b), *Natječaj za izradu idejnih skica za gradnju bolnice Bolesničkog fonda za državno saobraćajno osoblje na „Rebru” u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 7 (7): 107, Zagreb
60. *** (1938.c), *Natječaj za idejni projekat bolnice Bolesničkog fonda za drž. saobr. osoblje na Rebru u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 7 (11): 164-171, Zagreb
61. *** (1938.d), *Bolesnički fond saobraćajnog osoblja najveća je naša socijalna ustanova*, „Novosti”, 32 (270 /2. 10./): 35, Zagreb
62. *** (1938.e), *Jedna afera na pomolu*, „Jutarnji list”, 27 (9615 /1. 11./): 12, Zagreb
63. *** (1938.f), *Arhitekti traže poništenje natječaja za željezničarsku bolnicu na Rebru*, „Večer”, 19 (5379 /2. 11./): 3, Zagreb
64. *** (1938.g), *Prof. ing. Edo Šen nije bio član žirija kod konkursa za izradu skice Željezničarske bolnice na Rebru*, „Novosti”, 32 (304 /5. 11./): 7, Zagreb
65. *** (1938.h), *Što je u stvari s natječajem za Željezničarsku bolnicu u Zagrebu?*, „Večer”, 19 (5390 /15. 11./): 3, Zagreb
66. *** (1938.i), *Afera s natječajem za Željezničarsku bolnicu*, „Večer”, 19 (5390 /15. 11./): 1, Zagreb
67. *** (1938.j), *Nova željezničarska bolnica bit će dovršena prije Zakladne bolnice na Rebru*, „Večer”, 19 (5391 /16. 11./): 5, Zagreb
68. *** (1939.a), *Gradnjom nove bolnice željezničarska na Rebru započet će se koncem ožujka*, „Jutarnji list”, 28 (9718 /14. 2./): 21, Zagreb
69. *** (1939.b), *Početak gradnje Željezničarske bolnice*, „Novosti”, 33 (295 /25. 10./): 10, Zagreb

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – osobni fondovi D. Iblera (HMA-HAZU-DI) i M. Haberlea (HMA-HAZU-MH)
2. Muzej grada Zagreba – osobni fond Z. Dumenčić (MGZ-ZD)

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

1. HMA-HAZU-DI/a: Dopis zagrebackih arhitekata, slikara i kipara ministru građevina, Zagreb, 2. 11. 1938.
2. HMA-HAZU-DI/b: Natječaj za idejne skice za gradnju bolnice Bolesničkog fonda za državno saobraćajno osoblje na „Rebru” u Zagrebu (raspis natječaja)
3. HMA-HAZU-DI/c: Prilog „A” k zapisniku ocjenjivačkog suda u natječaju za idejne skice bolnice Bolesničkog fonda za državno saobraćajno osoblje na Rebru u Zagrebu
4. HMA-HAZU-DI/d: Dopis autora projekta „Ozon” Oblasnoj upravi Bolesničkog fonda drž. saobraćajnog osoblja u Zagrebu, Zagreb, 6. 11. 1938.
5. HMA-HAZU-DI/e: Dopis D. Iblera i Z. Stričića ministru socijalne politike i narodnog zdravlja, Zagreb, 25. 12. 1934.
6. HMA-HAZU-DI/f: Dopis potpisnika protestnog pisma Oblasnoj upravi Bolesničkog fonda državnog saobraćajnog osoblja, Zagreb, 5. 11. 1938.
7. HMA-HAZU-DI/g: Dopis potpisnika protestnog pisma Centralnoj upravi humanitarnih fondova pri Ministarstvu saobraćaja, Zagreb, 5. 11. 1938.
8. HMA-HAZU-DI/h: Dopis potpisnika protestnog pisma neimenovanom ministru, Zagreb, 5. 11. 1938.
9. HMA-HAZU-DI/i: Specijalna punomoć (odvjetnik L. Weissmann)
10. HMA-HAZU-MH: M. Haberle, Radovi od 1930. do 1945. godine
11. MGZ-ZD, kutija br. 1, projekt br. 6: Dopis Gradskog načelnstva u Zagrebu natjecateljima, 6. 10. 1932.

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1., 2. *** 1938.c
- SL. 3., 4. *** 1938.i
- SL. 5. HABERLE, 1953.

SAŽETAK

SUMMARY

COMPETITION FOR RAILWAY HOSPITAL IN ZAGREB – A SCANDAL BETWEEN THE WARS

Modern architecture won public recognition in the early 1930s with a new generation of architects who successfully participated in architectural and urban planning competitions. The award-winning entries were regularly publicized in daily newspapers and accompanying exhibitions. The organization as well as assessment of the entries suffered, however, from serious shortcomings brought about, on the one hand, by inadequately formulated „Rules for launching competitions in architecture and engineering” adopted in 1920 and, on the other, by an autocratic attitude of the organizers. Numerous projects such as Salata Hospital, the Croatian Climbers' Association's lodging on Sljeme, State Craft and City Vocational School, the building of „Gospodarska sloga” etc. were accompanied by scandals caused by the fact that the first prizes were actually not given whereas the award-winning projects were not granted execution. The first prizes were not awarded on the pretext that no entry met the competition criteria – the argument that actually falls within the domain of the jury's responsibility. The jury was also responsible for inad-

equately construction programs. Out of 15 public architectural competitions held in Zagreb between 1930 and 1938 just five entries received the first prizes. Marijan Haberle and Hinko Bauer were the only architects who had the opportunity to realize their first prize-winning projects. Sometimes the architects who even did not take part in the competition got the opportunity to realize their projects.

Another problem was the lack of respect for the integrity of the architectural project. Owing to inadequately formulated rules, the competition organizers were allowed either to use the awarded projects partially or entirely upon paying the author's fee. In most cases they avoided the latter on the basis of a provision which granted them unrestricted rights upon paying just the award. The new „Rules for competitions in preliminary sketches for public buildings and rules regarding the rights of the participants” published in 1938 did not change much. Although additional measures were undertaken to grant the first prize-winning architects the right to project realization, some new shortcomings were noticed: the awards were too high and conse-

quently the number of competitions had to be reduced. Special provision denied the following groups of architects the right to participate: business partners, family members, employees or assistants to the jury or persons involved in the competition organization.

Failure to comply with this rule caused a scandal over the architectural competition for the Railway Hospital in Zagreb. Since the majority of the winning architects (Stanko Kliska, Teodor Tepes, Zoja and Selimir Dumengjić) were indirectly connected with the members of the jury, 19 architects supported by engineers, sculptors and painters protested against the jury's decision. The entire scandal was directed by Drago Ibler who was on bad terms with the president of the jury, the architect Franjo Gabric. Despite numerous articles published in daily newspapers, members of the jury were determined to stick to their decision. Two architects who did not take part in the competition finally signed a contract for the construction of the hospital according to Stanko Kliska's first prize-winning design.

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN, dipl.ing.arh., rođena je 1972. godine u Zagrebu. Diplomirala je 1997. godine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Asistentica je u Hrvatskom muzeju arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Autorica je niza televizijskih priloga iz područja arhitekture i urbanizma te stalna suradnica emisije „Bastina, mi i svijet” Trećeg programa Hrvatskog radija. Težište njezina znanstvenog rada trenutačno joj je problematika hrvatske arhitekture međuratnog razdoblja.

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN, Dipl.Eng.Arch., born in 1972 in Zagreb. She graduated from the Faculty of Architecture of the University of Zagreb in 1997. She works as assistant in the Croatian Museum of Architecture. She made a series of TV broadcasts on architecture and urban planning. She collaborates in the Croatian radio production "Croatian Heritage and the World". Her main scientific interest is currently focused on Croatian architecture between the two World Wars.